
Vägvisaren

hur har den uppfattats av Norrbottens aktörer?

Maria Björnemark

Centrum för utbildning och forskning inom samhällsvetenskap, CUFS

1998:001 - ISSN: 1403-5294 - ISRN: LTU-CUFS-SKR-98/001--SE

Förord	
1. Inledning.....	4
1.1 Vägvisaren.....	4
1.2 Uppföljningen.....	4
2. Respondenternas syn på Vägvisaren som produkt	6
3. Regional identitet	13
3.1 Vägvisarens syn på regional identitet.....	13
3.2 Respondenternas verksamhet rörande regional identitet.....	14
4. Bästa möjliga kompetens	17
4.1 Vägvisarens ambitioner rörande kompetens	17
4.2 Respondenternas verksamhet för att främja kompetens	18
5. Livskraftigt näringsliv.....	21
5.1 Vägvisarens ambition om ett livskraftigt näringsliv	21
5.2 Respondenternas verksamhet för att främja ett livskraftigt näringsliv.....	21
6. Ökad tillgänglighet	24
6.1 Vägvisarens budskap rörande ökad tillgänglighet	24
6.2 Respondenternas verksamhet för att öka tillgängligheten.....	24
7. Öppenhet mot omvärlden.....	27
7.1 Vägvisarens budskap rörande öppenhet mot omvärlden.....	27
7.2 Respondenternas verksamhet för att främja öppenhet mot omvärlden	27
8. Bevarad och förbättrad miljö.....	30
8.1 Vägvisarens syn på miljön.....	30
8.2 Respondenternas verksamhet för miljön.....	30
9. Inför Norrbottens fortsatta utveckling	33
 Bilagor:	
Enkät angående Vägvisaren (slutprodukten för Strategi 95).....	35
Enkätrespondenter.....	46

Förord

Norbottengruppen betonar vikten av en uppföljning av länsutvecklingsstrategin Vägvisaren. Beredningsgruppen till Norrbottengruppen har i detta syfte tagit kontakt med CUFS (Centrum för Utbildning och Forskning inom Samhällsvetenskap) vid Luleå tekniska universitet. Som verkställare av uppdraget vill jag tacka alla som varit mig behjälpliga i detta arbete.

Luleå, 1998-10-12

Maria Björnermark

1. Inledning

1.1 Vägvisaren

Vägvisaren är en handlingsplan för Norrbottens utveckling inför 2000-talet och markerar slutfasen i utvecklingsprojektet Strategi 95. Projektet har gemensamt drivits av Norrbottens läns landsting, Kommunförbundet i Norrbotten och Länsstyrelsen i Norrbottens län. Även Högskolan i Luleå (nuvarande Luleå tekniska universitet) och Länsarbetsnämnden har medverkat. Ett mycket omfattande analysarbete ligger bakom Strategi 95, bland annat har ett tiotal arbetsgrupper varit verksamma inom olika sektorer.

Vägvisaren uttrycker en grundsyn för hur norrbottningarna bäst ska använda länets resurser. Grundsynen har förankrats genom att Vägvisaren antagits i länets folkvalda församlingar (i mycket bred politisk enighet) samt att över 4 300 norrbottningar bidragit med sina synpunkter via den enkät som spreds till länets alla hushåll tillsammans med remissversionen "Vid vägskälet". Dessutom har en mer traditionell remissomgång fångat upp synpunkter från bland annat politiska organisationer och folkrörelser. I Vägvisaren har man strävat efter att skapa en kraftsamling för hela länet. Vägvisaren skriver att det "är viktigt att Vägvisaren inte ses som ett slutgiltigt dokument. Snarare är den första steget i en fortsatt bred dialog om länets bästa" (sid 1).

1.2 Uppföljningen

Denna rapport kan ses som en första tentativ uppföljning av Vägvisaren. Både Vägvisaren och antalet intressenter är synnerligen omfattande varför en tydlig avgränsning varit nödvändig.

Uppföljningen bygger nästan uteslutande på en, till kommuner, myndigheter och övriga organisationer, utsänd enkät (se bilaga 1). Vissa kompletterande intervjuer med kommunföreträdare har även genomförts. Respondenterna valdes ut i samråd med uppdragsgivarna och omfattar oftast aktörer som på något sätt varit inblandade i Vägvisarens tillkomst. Respondenterna består av

Norrbottens kommuner, Norrbottens läns landsting, Länsstyrelsen i Norrbottens län, Länsarbetsnämnden samt övriga myndigheter och organisationer (som exempelvis näringslivsorganisationer) i länet (en förteckning över respondenterna finns i bilaga 2). Ofta är det en person inom varje kommun, myndighet och organisation som fått föra dess talan i enkäten. Inom organisationerna har man själva fått utse relevant person/personer till att återge organisationernas verksamhet i förhållande till Vägvisaren. Respondenterna har inte sett detta som något problem. Svarsfrekvensen ligger på 78% (42/54).¹

Uppföljningen berör främst Vägvisaren som produkt samt dess handlingsprogram. Rapporten börjar med en, till största delen kvantitativ, genomgång av respondenternas syn på produkten Vägvisaren. Här behandlas bland annat frågor om huruvida och hur man använt sig av Vägvisaren samt hur man värderar den och dess ställningstaganden om verkligheten. Rörande Vägvisarens handlingsprogram är rapporten uppbyggd efter de sex utvecklingsområden för Norrbotten som återfinns i Vägvisaren. Dessa är: tydligare regional identitet, bästa möjliga kompetens, livskraftigt näringsliv, ökad tillgänglighet, öppenhet mot omvärlden och bevarad och förbättrad miljö. Vad respondenterna har valt att betona under respektive område jämförs med Vägvisarens handlingsprogram. Den verksamhet som beskrivs i rapporten baseras därför på det respondenterna tycker är viktig. Rapporten ger således en inblick i organisationernas verksamhet jämfört med Vägvisarens ambitioner snarare än en fullständig bild av den verksamhet som bedrivs i länet på dessa teman.

¹ Bortfallet består bland annat av två kommuner och sex studieförbund.

2. Respondenternas syn på Vägvisaren som produkt

Med endast ett undantag känner alla respondenterna till Vägvisaren. Samtliga av de tillfrågade aktörerna har först kommit i kontakt med Vägvisaren genom sitt arbete. Många respondenter har själva medverkat i Strategi 95 och framtagandet av Vägvisaren. Detta gäller speciellt kommunrepresentanterna som ofta varit kommunens kontaktperson för Strategi 95. Många respondenter har också fått information från någon av Strategi 95s arbetsgrupper och de politiska representanterna har diskuterat den i fullmäktigedebatt. På grund av urvalet av respondenter är det inte förvånande att så många känner till Vägvisaren.

Fråga	Ja	Nej	Obesvarad
Känner Du till Vägvisaren (slutprodukten för Strategi 95)?	98% (41 st)	2% (1 st)	-

Nästan alla (95%) av respondenterna har också läst hela, i stort sett hela eller delar av Vägvisaren. Respondenterna känner alltså, nästan uteslutande, både till Vägvisaren och har läst den. Detta är givetvis en förutsättning för att de ska kunna bedöma produkten.

Fråga	Ja, hela eller stort sett hela	Ja, delvis	Nej	Obesvarad
Har Du läst den?	62% (26 st)	33% (14 st)	-	5% (2 st)

När det gäller hur många som uppger att de har använt sig av Vägvisaren i sin kommun eller organisation minskar siffrorna rejält och uppgår till ungefär hälften (52%) av respondenterna. Endast fem av kommunerna uppger att de använt sig av Vägvisaren i sin verksamhet. Dock visades det sig i några telefonintervjuer att kommuner som uppgivit att de inte använt sig av Vägvisaren ändå fått inspiration som kan användas i det dagliga arbetet från den.

Fråga	Ja	Nej	Vet ej
Har ni använt er av Vägvisaren i Din kommun eller organisation?	52% (22 st)	40% (17 st)	7% (3 st)

De som använt sig av Vägvisaren fick även besvara frågor om i vilket/vilka sammanhang och på vilket/vilka sätt de använt sig av den, samt på vilket sätt den har haft betydelse för kommunen eller organisationen. Vägvisaren har framför allt nyttjats i planeringen. Det gäller ofta långsiktig, strategisk planering men även planering av enskilda projekt. Vid planering ger Vägvisaren en allmän bakgrund och även konkreta förslag, vilket gör den lämplig som utgångspunkt för diskussion. En del myndigheter uppger att Vägvisaren ger vägledning för verksamheten och att den används vid målstyrning. Norrbottens läns landsting uppger att den styr dess arbete med länsutvecklingsfrågor och Länsarbetsnämnden ser Vägvisaren som ett komplement till riksdags- och departementsbeslut om dess inriktning. Två av kommunerna skriver att de har använt sig av Vägvisaren när de har utarbetat näringslivspolitiska program i kommunen och ett par kommuner nämner att Vägvisaren har använts i kommunens måldiskussion och i programarbetet för Mål 2- Norra Norrlandskusten. Flera respondenter uppger också att Vägvisaren har använts i intern och extern information om länet, exempelvis för att visa att Norrbotten är ett rikt län med stora utvecklingsmöjligheter. En respondent skriver att Vägvisaren har betydelse som ”välformulerad välskrivna text från vilken vi hämtat argumentationsunderlag”.

Några av de tillfrågade aktörerna uppger att Vägvisaren markerade en början på ett nytt arbetssätt mellan länets aktörer med samarbete som bärande koncept. En kommunrepresentant påtalar att man i arbetet med Strategi 95 och Vägvisaren kunnat fylla ett tomrum mellan det lokala och regionala planet. På så vis har arbetet mot den färdiga produkten, själva processen, varit betydelsefullt. Detta framhölls även i vissa telefonintervjuer. Vägvisaren anses från ett par kommunrepresentanter även främja det långsiktiga, strategiska tänkandet i kommunerna. Vägvisaren har betydelse genom att den förtydligar ”vår roll i länshelheten” skriver en respondent.

I samband med Vägvisaren gjordes även tjugo fördjupningsrapporter om exempelvis IT och förutsättningar för småföretagande i Norrbotten. Ungefär två tredjedelar (65%) av respondenterna uppger att de tagit del av alla/de flesta eller vissa av rapporterna.

Fråga	Ja, alla/ de flesta	Ja, vissa	Nej	Obesvarad
I samband med Vägvisaren gjordes även tjugo fördjupningsrapporter om exempelvis IT. Har Du tagit del av dessa?	17% (7 st)	48% (20 st)	33% (14 st)	2% (1 st)

Enkäten innehöll även en fråga om hur respondenterna tycker att Vägvisarens ställningstaganden om verkligheten stämmer överens med dagens situation. Ingen av de som svarat på enkäten ansåg att överensstämmelsen är dålig. Endast fem stycken menade att Vägvisarens uttalanden stämmer mindre bra överens med dagens verklighet. Dessa fem pekar främst på IT-utvecklingen, arbetskraftefterfrågan, skatteutjämningsystemet och utbildningsbehov mot bakgrund av förändringar på arbetsmarknaden. En del respondenter påpekar att eftersom det har gått några år sedan Strategi 95 så är det oundvikligt att vissa ställningstaganden inte längre är lika aktuella. Den relativt höga

(26%) andelen som svarat vet ej eller valt att lämna frågan obesvarad tyder möjligen på att det var svårt att bedöma ifall Vägvisarens verklighetsbeskrivning överensstämmer med dagens situation.

Fråga	Bra	Mindre bra	Dåligt	Vet ej/Obesvarad
I Vägvisaren görs ett antal ställnings- taganden om verkligheten. Hur tycker Du att dessa stämmer överens med dagens situation?	62% (26 st)	12% (5 st)	-	26% (11 st)

Respondenterna har även fått värdera Vägvisarens betydelse i sin kommun eller organisation. På värderingsskalan uppgavs 1 stå för ingen betydelse och 5 för stor betydelse. Endast de respondenter som uppgav att de använt sig av Vägvisaren har sedan värderat betydelsen av den i sin kommun eller organisation.

Fråga	1	2	3	4	5	Obesvarad
Hur värderar Du Väg- visarens betydelse i Din kommun eller organisation?	5% (2 st)	21% (9 st)	26% (11 st)	5% (2 st)	5% (2 st)	38% (16 st)

Medelvärde för de som besvarat frågan ligger på 2.7. Det kan antas att om Vägvisaren inte har använts i en kommun eller organisation så har produkten Vägvisaren inte heller någon betydelse i den kommunen eller organisationen. Därför kan de som inte besvarat frågan räknas som värderingsvärde 1. Det kan dock tänkas att en del av dem som uppgav att de inte använt sig av Vägvisaren i sin kommun eller organisation skulle ha värderat den högre än 1 till exempel för att de ser ett mer allmänt värde av produkten. Frågans syfte var dock att utröna vilken betydelse Vägvisaren har haft i just respondentens kommun eller organisation.

Om man räknar med de som inte besvarat ovanstående fråga som 1 så ger det ett medelvärde på 2.0. Medelvärde bland kommunerna är då 1.7, vilket beror på att endast fem kommuner uppgett att de använt sig av Vägvisaren inom kommunen. Medelvärde bland de kommuner som värderat Vägvisarens betydelse i den egna kommunen är 2.4. Speciellt kommunernas resultat måste betraktas som lågt eftersom 1 står för ingen betydelse och 3 är mellanalternativet och kan tolkas som ”viss betydelse”. Dock kan man inte jämföra resultatet med att uppfattningen om Vägvisarens *relevans* är så låg som siffrorna visar. Frågan mäter endast produkten Vägvisarens betydelse i den egna kommunen eller organisationen. Vissa respondenter talar om att Vägvisaren har ett mer allmänt värde för hela länet. Dessutom finns den mer svåråtkombara aspekten, som nämnts av några respondenter, rörande hur stor betydelse arbetet fram mot den färdiga produkten har haft.

Vägvisaren innehåller sex utvecklingsområden för Norrbotten: tydligare regional identitet, livskraftigt näringsliv, bästa möjliga kompetens, ökad tillgänglighet, öppenhet mot omvärlden samt bevarad och förbättrad miljö. Respondenterna har besvarat frågor om de anser att något område saknas eller att något har minskat i relevans och därför inte borde vara med bland de andra. 29% (12 st) uppgav att de saknade något område. Några av dessa namngav dock inte något område utan gav mer allmänna synpunkter om Vägvisaren. Enskilda respondenter föreslår dock att följande områden framhålls mer: statens roll, kultur, jämställdhet, utbildning, turism och sektorsövergripande partnerskap.

Fråga	Ja	Nej	Obesvarad
Är det något område Du	29%	62%	9%

saknar? Om ja, vänligen (12 st) (26 st) (4 st)
 specificera.

Med endast två undantag anser de som besvarat enkäten att de sex utvecklingsområdena fortfarande är relevanta inför framtiden. En respondent ansåg dock att länet redan har bra miljö och inte behöver förbättra den. Utvecklingsområdet handlar dock om *bevarad* och förbättrad miljö, varför även denna aktör kan anses stöda det. En annan respondent ansåg området ”öppenhet mot omvärlden” vara irrelevant eftersom mentaliteten i Norrbotten knappast kan sägas vara mer sluten än i andra delar av landet. I nästföljande kapitel kommer de olika utvecklingsområdena att analyseras mer i detalj.

Fråga	Ja	Nej	Obesvarad
Är det något av de sex utvecklingsområdena som Du tycker minskat relevans och som inte längre bör vara med bland de andra? Vilket/vilka?	5% (2 st)	85% (36 st)	10% (4 st)

Ett tiotal respondenter (av totalt 42 stycken) kritiserar i enkäten produkten Vägvisaren. Kritiken går ut på att Vägvisaren är för vag och skriven på en sådan övergripande nivå att alla kan hålla med om det som står där utan att känna ett eget ansvar för att handla i enlighet med det. Vägvisaren borde tydligare ha pekat ut de myndigheter och organisationer som skulle bära huvudansvaret för att genomföra och initiera förslag ur programmet, anser flera. Det saknas information om hur fortsättningen på Vägvisaren ska genomföras, organiseras och finansieras. Vissa efterlyser ett tydligare lokalt perspektiv i Vägvisaren. Dock framhålls det från ett par kommuner att det varit bra att kommunerna fått ta sådan aktiv del i utformandet av Vägvisaren. Ett par kommunrepresentanter menar att kommunernas planer och program måste kopplas in i den regionala strategin för att den ska vara representativ för hela regionen. En respondent skriver att produkten nu mest använts ”som

hyllvärmare” och att den möjligen har en alltför hög ambition att vara heltäckande. Det finns även kritik mot att det vid tillkomsten av Vägvisaren fanns en otakt i och med att strategiprogram för Mål 6 blev färdiga innan Vägvisaren. Den allmänna uppfattningen verkar dock vara att Vägvisaren är en väl genomarbetad produkt som är läsvärd och i olika mån och på olika vis användbar i respektive kommun och organisation.

Efter att i detta kapitel studerat respondenternas syn på produkten Vägvisaren kommer de nästföljande sex kapitlena att behandla respondenternas verksamhet i förhållande till Vägvisarens handlingsprogram.

3. Regional identitet

3.1 Vägvisarens syn på regional identitet

Vägvisarens första utvecklingsområde handlar om ”Tydligare regional identitet”. Med regional identitet menas norrbottningarnas sätt att leva, tänka, tycka och agera men också de geografiska, kulturella och klimatmässiga särdrag som skiljer Norrbotten från andra regioner. Vägvisaren betonar den regionala identitetens betydelse för att stärka norrbottningarnas egen självkänsla likväl som deras förhållande till omvärlden. Det är viktigt att föra ut en rättvisande bild av Norrbotten. Med en rättvisande bild menar Vägvisaren bland annat en bild av hur skiftande Norrbotten är rörande geografi, kultur, klimat med mera. Dessutom är det viktigt att visa att norrbottningarna är mycket positivt inställda till företagande, visa bra exempel inom företagande samt det specifikt unika för länet. För att föra ut en rättvisande bild betonas vikten av att ställa upp en, för länet, gemensam marknadsföringsplan där länets aktörer bestämmer vilken bild som ska föras ut och vem som ska göra vad. Det ses som viktigt att man deltar i nationella och internationella konferenser/möten och visar upp länet.

Vägvisaren skriver att det dock inte räcker med att informera och marknadsföra utåt utan att processer som förstärker norrbottningarnas kunskap om och tro på länet måste prioriteras. För att förstärka den norrbottniska identiteten är det särskilt viktigt att öka norrbottningarnas kunskaper om länet, skapa mötesplatser där människor kan träffas över kulturella-, sociala- och åldersgränser, satsa på att hålla gamla norrbottniska hantverk levande och stimulera kultur som bygger på vårt arv (genom att exempelvis genomföra festivaler på karaktäristiska teman för Norrbotten, ta fram läromedel om länets historia, skapa ett samiskt kulturcentrum och ett Norrbottens bokförlag).

En tydlig regional identitet och en rättvis bild av länet är viktigt eftersom länet för att överleva anses behöva öka sin attraktionskraft för människor, företag och andra investerare. För att skapa en stark Norrbottensanda måste man inom länet bli bättre på att hålla ihop och samarbeta för länets bästa. Här betonar Vägvisaren bland annat vikten av att kommunerna, landstinget och länsstyrelsen skapar

ett nära samarbete för att utveckla länet och att kommunerna stimuleras att bli bättre på att samarbeta.

3.2 Respondenternas verksamhet rörande regional identitet

Den av respondenterna beskrivna verksamheten i förhållande till den regionala identiteten kan oftast hänföras till extern information. Respondenterna beskriver ofta i vilka sammanhang de externt marknadsfört och informerat om länet. Många nämner här, liksom Vägvisaren, information och marknadsföring vid nationella och internationella konferenser och mässor. Andra viktiga kanaler som frekvent används är tidningar, brochyror samt marknadsföring vid externa besök. Sammanhangen varierar naturligtvis efter respektive organisations inriktning. Exempelvis marknadsför Luleå tekniska universitet länet i information till nya studenter och de politiska partierna visar på länets fördelar i kontakten med respektive central partiorganisation.

Beskrivningarna av *vilken* bild man på detta vis vill ge av länet är dock tämligen diffusa och man skriver i termer av ”en positiv bild av länet”. Enkäten var inte heller utformad att i första hand utröna vilken bild man för ut av länet utan snarare vilken verksamhet man haft på detta område. Övertorneå kommun är en av få kommuner som konkretiserar med att de marknadsför sin kommun som ”Polcirkelland”. Det är få respondenter som har svarat någonting som kan räknas till ett arbete med en gemensam marknadsföring. Dock nämner Vägverket att de ”samarbetar med övriga myndigheter och näringslivsbolaget i Luleå med syfte att Luleå är ett kommunikationscentrum i Barentsregionen.” Länsstyrelsen pågående informationskampanj om Norrbotten bör också nämnas här. Informationsprojektet kommer att pågå i tre år och är uppdelat i tre steg. Först ska information spridas internt i Norrbotten, sedan i resten av Sverige och ut till Europa.

Vägvisaren betonar alltså att det likväl som extern information om Norrbotten är viktigt att norrbottningarna själva lär sig mer om det egna länet. Det ses som viktigt att förstärka den norrbottniska identiteten. Trots att de flesta respondenter främst talar om den externa informationen förekommer en hel del verksamheter som är inriktade på information inom länet. Exempelvis skriver Turistrådet att de har ”förstärkt den regionala marknadsföringen för att öka Norrbottningens kunskap om det egna länet”. Länsstyrelsens informationskampanj om Norrbotten riktar sig, som nämnt, också mycket till norrbottningarna. Viktigt här är även landstingets kulturpolitiska strategi som bland annat

har som mål att stärka den norrbottniska identiteten. Här är en mycket stor del av verksamheten riktad både internt inom Norrbotten likväl som externt. Landstinget har en omfattande verksamhet som kan sättas i relation till det Vägvisaren skriver om vikten av att stimulera kultur som bygger på Norrbottens arv. Denna verksamhet omfattar föreställningar, produktioner, festspel och musikfestivaler som exempelvis Filmpool Nord, Norrbottens Antologien, Barnens Polarbibliotek och CD-rom Polararc med konstnärer från Barentsregionen. Norrbottens museum har självfallet en viktig roll rörande kulturmiljövård. Landstinget har satsat på en utarbetning av en CD-rom om Norrbottens historia och ger även regionalt stöd till förlagsverksamhet och övrig medieproduktion. Det senare stämmer väl överens med Vägvisarens mål om att ta fram läromedel om länets historia och att skapa ett norrbottniskt bokförlag. Länsbiblioteket har som ambition att i Bothnica databas samla allt väsentligt som skrivits om Norrbottens län.

Även andra organisationer bedriver verksamhet som stimulerar kultur byggd på länets arv. Luleå kommun nämner kulturhistoriska satsningar i skärgården, älvdalarna och Gammelstads kyrkstad (som förts in på UNESCO:s världsarvlista). AMU har genomfört olika projekt rörande detta som exempelvis dokumentation av hembygdshistoria. Vägverket har en egen landskapsarkitekt som arbetar med estetik- och kulturfrågor. Liksom Vägvisaren förespråkar anordnas i länet även festivaler på för Norrbotten karaktäristiska teman som exempelvis "Arctic Festival", "Rallarfestivalen" och "13:e månaden festival". Hushållningssällskapet och studieförbunden nämner, i enlighet med Vägvisaren, verksamhet som syftar till att hålla gamla norrbottniska hantverk levande.

När Vägvisaren talar om att hålla ihop och samarbeta för länets bästa betonar vikten av att kommunerna, landstinget och länsstyrelsen skapar ett nära samarbete för att utveckla länet. Detta har skett i och med att Norrbottengruppen har bildats och utgör en direkt fortsättning av den samverkan som utpekats i Vägvisaren (där även omnämnd som Partnerskap för Norrbotten). Även ett antal länsgrupper och projekt, som kan hänföras till Vägvisarens betoning av vikten att samarbeta, har bildats. Exempel här är länsmiljögrupp, länsamrådsgrupp för alkohol- och drogfrågor, flygrådet, projektgrupp för gemensamt internationellt program i länet, projektgrupp för Brysselkontoret, länsutbildningsgrupp och en samrådsgrupp för företagsamhetsprogrammet.

Landstinget och kommunerna samarbetar inom kulturområdet. Landstinget och länets kommuner deltar i det så kallade skogslänssamarbetet. Det finns även lokala folkhälsoråd med representanter från både kommuner och landsting.

Flera kommuner talar om kommunal samverkan exempelvis inom näringslivsutveckling, utbildning, turism och miljö. Denna samverkan rör ofta kommuner som ligger nära varandra geografiskt som exempelvis samarbetet inom ”fyrkanten” (Luleå, Boden, Piteå och Älvsbyn). Kommunerna Gällivare, Jokkmokk, Kiruna och Pajala samarbetar i Lapplands Kommunalförbund (LKF) för att främja, samordna och utveckla högre utbildning inom regionen. Många EU-projekt förutsätter dock större områden och från alla kommunerna i länet träffas näringslivs- och EU-handläggare för möten. Det är främst landstinget, länsstyrelsen och vissa av kommunerna som talar om samordningen. Institutet för ungdom och framtid och LRF påpekar båda två att samordningen inom länet inte är så omfattande som den borde. De har, utan framgång, eftersträvat mer samordning mellan den egna organisationen och myndigheterna.

Under regional identitet talar Vägvisaren även om kvinnors och ungdomars kompetens. Detta kommer dock att behandlas i nästföljande kapitel om bästa möjliga kompetens.

4. Bästa möjliga kompetens

4.1 Vägvisarens ambitioner rörande kompetens

Under Vägvisarens utvecklingsområde ”Bästa möjliga kompetens” beskrivs värdet av en välutbildad arbetskraft. Detta är centralt eftersom kompetenskraven har skärpts inom en mängd områden som exempelvis teknik, språk, marknadsföring, medicin, design och internationell handel. Det ses som allt viktigare att stimulera ungdomar till högre studier eftersom en högre utbildningsnivå i hela länet anses stärka länets konkurrenskraft. För att höja utbildningsnivån i länet är det viktigt att förändra attityder och överbrygga geografiska avstånd. Attityderna till utbildning kan exempelvis förändras genom att fler ungdomar redan i gymnasiet stimuleras att välja högskoleförberedande linjer och att mindre företag uppmuntras till att anställa högskoleutbildade. För att överbrygga avstånden, och därmed ge fler norrbottningar möjlighet till högre studier, erbjuder informationsteknologin stora möjligheter. Utbildningen kan anpassas efter norrbottningarnas behov genom att metoder och pedagogik till olika former av distansutbildning utvecklas.

Vägvisaren betonar även vikten av en god samverkan inom hela utbildningsområdet. Här är det särskilt viktigt att samverkan mellan näringsliv och grundskola, gymnasieskola, högskola, universitet, arbetsförmedlingar och kommuner fungerar. Även forskningen framhålls, där Vägvisaren skriver att Norrbotten bör satsa på forskning och utvecklingsarbete inom de områden där länet har spetskompetens (som exempelvis rymd- och satellitverksamhet samt distansöverbyggande teknik).

Vägvisaren understryker även betydelsen av att ta tillvara på ungdomars och kvinnors kompetens på ett bättre vis. Detta ses som en överlevnadsfråga speciellt för glesbygden.

4.2 Respondenternas verksamhet för att främja kompetens

För att utbildningen ska bli lättare att nå och anpassad efter Norrbottens behov nämner många av länets aktörer olika distansutbildningar. Här finns flera exempel: lärarutbildning i Malmfälten, elektronikdata utbildning i Pajala, sjuksköterskeutbildning i Gällivare samt den under hösten 1998 nystartade biobränsleutbildningen (120 poäng) i Arvidsjaur.

IT Norrbotten AB (jag kommer att återkomma till IT Norrbotten AB under kapitlet om ökad tillgänglighet) genomför ett projekt för distansutbildning som syftar till att skapa möjligheter till ett både bredare och djupare utbildningsutbud i länet genom att utveckla både användningen av och pedagogiken för distansutbildning. Detta stämmer väl överens med Vägvisaren som skriver att det är viktigt att anpassa och utveckla metoder och pedagogik till olika former av distansutbildning, exempelvis genom att etablera studiecentra. Studiecentra har också etablerats i flera kommuner.

För att få en lokal och/eller regional anpassning av utbildningarna förekommer verksamhet för att utvidga samarbetet med länets branchföreträdare. För varje branch finns det branchråd där utbildningsbehov och innehåll diskuteras. Arbetsförmedlingens nämnder (där bland annat utbildningsbehov diskuteras och beslutas) har representanter från företagare. Flera av respondenterna beskriver samarbete mellan näringsliv och utbildning. Det finns flera olika initiativ för att i skolan främja entreprenörskap och företagande. Företagsamhetsprogrammet har som syfte att stimulera företagsamhet inom utbildningssystemet. Exempel är Luleå och Haparanda kommuns företagsutbildningar på gymnasieskolan och Centeks traineeprogram för nyutexaminerade studenter i små och medelstora företag. Många EU-projekt syftar också till att skapa arbeten genom samverkan mellan utbildning och näringsliv. 1996 bildade Norrbottens läns landsting Doctum, utbildningsförvaltningens uppdragsutbildning, som inom vård, omsorg, rehabilitering och naturbruk skapar utbildningar efter kundernas behov. För att anpassa utbildningen efter Norrbottens speciella behov stöder landstinget även produktion av regionala läromedel.

Flera respondenter tar upp åtgärder för att främja forskning. Medfinansiering till näringslivsrelaterade forskningsprojekt inom Luleå tekniska universitet bedrivs. Ett exempel här är forskning om transporter i kallt klimat med bland andra Banverket, LKAB och INEXA som intressenter.

Forskningen inom CDT (Centrum för Distansöverbyggande Teknik) är ett område där länet enligt Vägvisaren och flera respondenter har spetskompetens. Detta gäller även inom rymdverksamhet. Kiruna kommun skriver här om Miljö- och rymdforskningsinstitutet (MIR). Även forskning inom samhällsvetenskap på universitetet nämns. Bildandet av CUFS (Centrum för Utbildning och Forskning inom Samhällsvetenskap) är ett exempel här. Under forskningsområdet nämns dessutom stöd till SLU (Statens Lantbruksuniversitet), Vårdhögskolan, Luleå Tillväxtakademi och Norrbottens forskningsråd. Mer allmänt beskrivs även en mängd åtgärder för att stimulera kreativitet, företagande och utveckling.

När det gäller kvinnors kompetens tar många aktörer upp frågan om kvinnligt företagande. En mängd åtgärder för att främja kvinnligt företagande förekommer: kvinnlig affärsrådgivning, kvinnliga nätverk, mentorsprogram för kvinnor, ledarutveckling för kvinnor och riktad information om exempelvis EU-medel. Verksamhet har även bedrivits med utbildningssatsningar inom exempelvis IT direkt riktade mot kvinnor, kvinnlig forskarskola, kvinnostudiecirklar samt en seminarieserie om framtidens arbetsmarknad för kvinnor. Kvinnor Kan-mässan kommer att hållas i länet år 2000. Luleå kommun nämner en ökad satsning på flickors fritidsaktiviteter, vilket framhålls som viktigt i Vägvisaren. Många organisationer lämnar även svar om det arbete man genomför inom organisationen för att öka jämställdheten.

Det förekommer en omfattande verksamhet inom länet för att främja ungdomars kompetens. Verksamhetsområdena kan sammanfattas i åtgärder rörande ungdomars utbildning, arbete och kultur. Internationella projekt framhålls och det talas om vikten av att ta reda på vad ungdomarna själva vill. Projektet "Ung 2000" genomfördes i länet för att få fram vad ungdomar vill och tycker, vilket ledde till att ungdomsprogram antogs i kommunerna. Även ungdomsråd med detta syfte har bildats i kommunerna.

En del av kommunerna, landstinget, Vårdhögskolan och Luleå tekniska universitet framhåller satsningar på utbildning. Bland annat har Övertorneå kommun som sista kommun i länet startat ett eget gymnasium och en introduktionsvecka för ungdom på universitetet i Luleå har genomförts. Respondenterna har arbetat med flera olika projekt bland annat rörande ungdomars arbete som "Ung företagsamhet i Norrbotten", "Utveckla på plats", "Ungdomsliv i Norrbotten" samt i Datortek. Länsarbetsnämnden samarbetar med kommunerna i de kommunala ungdomsprogrammen och har

en utvecklingsgaranti om att ingen ungdom ska gå arbetslös mer än 100 dagar. Lärlingsutbildningar (som även nämns i Vägvisaren som ett viktigt medel för att tillvarata ungdomars kompetens) och ett mentorsprogram för unga företagare genomförs i länet.

Landstinget och studieförbunden (som landstinget även ger ett stort stöd till) talar om satsningar på ungdomars kultur. Enligt landstingets kulturmål ska gruppen barn och ungdomar prioriteras. Fasta verksamhetsbidrag till ungdomsorganisationer utdelas. En av de sex länskonstnärerna arbetar uteslutande med att främja barn och ungdomskultur. Även projektbidrag styrs mot barn- och ungdomsverksamhet. Exempel på ungdomssatsningar är skrivarläger, ungdomsorkestrar, dans i skolan, ungdomsmusikfestivalen ”Musik Direkt” och Norrbottens Ungdomssymfoniker. Studieförbunden nämner ungdomscirklar inom bland annat musik, hantverk, teater och även internationella projekt med utbyte av ungdomar i andra länder.

Aktörerna har i enkätfrågorna rörande utbildning och kompetens ofta kopplat detta direkt till näringslivsområdet, vilket är ytterligare ett viktigt tema i Vägvisaren.

5. Livskraftigt näringsliv

5.1 Vägvisaren ambition om ett livskraftigt näringsliv

Vägvisarens tredje utvecklingsområde är ett "Livskraftigt näringsliv". Vägvisarens budskap är att Norrbotten inte, på samma vis som förr, kan luta sig mot basindustrierna. I stället anser man att länets utveckling mycket beror på hur omställningen till den nya tidens förutsättningar går. Här behövs nya kunskaper, ny teknik och jobb i nya brancher, dock utan att överge allt det gamla. Vägvisaren poängterar vikten av att skapa ett bättre företagsklimat och att förändra bilden av Norrbotten som företagarlän. Det är då särskilt viktigt att göra det lättare att starta eget och att stärka de mindre företagens kompetens och utvecklingsförmåga, samt att mer allmänt förändra attityder till företagande.

Enligt Vägvisaren bör näringslivet ta tillvara länets speciella fördelar. Dessa kan röra klimat, natur, kunskaper, näringslivsstruktur och kultur. Detta kan exempelvis innebära vidareförädling av bär, vilt, fisk och andra typiskt norrbottniska livsmedel. Det framhålls även som viktigt att stärka turismnäringen. Även här gäller det att nyttja länets unika tillgångar i form av midnattssol, snö, kyla, natur och kultur.

5.2 Respondenternas verksamhet för att främja ett livskraftigt näringsliv

Bland enkätsvaren finns många exempel på initiativ och projekt för att strimulera och stärka det norrbottniska näringslivet. Flera aktörer beskriver åtgärder för att skapa nya företag. Kommunerna och övriga myndigheter samarbetar för att starta "utvecklingscentraler" i varje kommun. I dessa centraler ska de människor som har en idé få information och rådgivning i att starta eget eller annat som har med företagande att göra. Det finns även projekt där de med starta-eget-idéer kan få handledning, som exempelvis Start Nyckeln i Luleå. I en del kommuner finns nyföretagarcentrum

som stärker näringslivet genom nätverksskapande och rådgivning. Utbildningar i entreprenörskap bedrivs också. Initiativet till utvecklingscentralerna kan direkt stämmas av mot Vägvisarens budskap: ”Utveckla nätverk i kommunerna som binder samman kompetens och erfarenheter kring företagande. Ett slags kontaktbank där folk med företags- och produktidéer kan få stöd och hjälp” (sid 30).

Aktörerna tar även upp flera åtgärder för att stimulera och stärka näringslivet. Bidrag för att stimulera företagande och småföretagsamhetsprogrammet inom Centek är exempel. Norrbottens läns landsting driver ALMI Företagspartner AB vars syfte är att stärka företags konkurrenskraft. I ett stort antal projekt uppger ALMI att man framför allt vill visa att företagen i Norrbotten inte har större nackdelar än andra företag i Sverige. Detta arbete kan återföras till det Vägvisaren skriver om att förändra bilden av Norrbotten som företagarlän. Ett lokalt exempel är Haparanda kommun som bedriver projekt Östra Norrbotten för att dra till sig etableringar och marknadsföra området och det lokala näringslivet.

För att främja kreativitet och företagande nämner några respondenter satsningar på uppfinnarföreningar. Vägvisaren skriver också under avsnittet om kompetens att det är viktigt att stimulera och ta tillvara norrbottniska uppfinningar. I respondenternas svar är uppfinnandet starkt kopplat till företagande. Ett exempel är den gemensamma stiftelsen Tekniskt Centrum (TECEK) mellan Kiruna kommun och ortens näringsliv som bland annat ger råd och bidrag åt uppfinnare.

Ett sätt att ta tillvara länets speciella fördelar nämns av Arjeplog och Arvidsjaur kommun. Genom att se kylan som en tillgång har man skapat förutsättningar för biltestverksamhet. Hushållningssällskapet har bildat Norrbotten Mat & Dryck AB för att samordna, marknadsföra och sälja mat från länet. Detta är helt i linje med den vidareförädling av typiskt norrbottniska livsmedel som nämns i Vägvisaren. Hushållningssällskapet har även startat ett liknande projekt inom hantverk och turism. Landstinget stöder ekonomiskt Hemslöjdsföreningen för att öka avsättningen för norrbottniska slöjdprodukter.

Flera respondenter talar om satsningar på turism. Norrbottens Turistråd AB drivs av Norrbottens läns landsting och har till uppgift att stärka turismnäringen via marknadsföring, produktutveckling, försäljning och FOU. Exempelvis samarbetar Turistrådet och kulturstiftelserna för att främja

kulturturismen i länet. Det förekommer även flera andra exempel på samarbete mellan kommuner och turismnäringen som är helt i linje med Vägvisarens betoning av samarbete mellan länets aktörer. Exempelvis är kommunerna i Tornedalen med i ett gemensamt projekt med turistnäringen och kommunerna över riksgränsen driver ett gemensamt turismprojekt. Arjeplogs kommun har bildat Arjeplog Besöksservice AB som är ett särskilt bolag för utveckling av turismnäringen. Bolaget arbetar främst med marknadsföring men även med produktutveckling. I Övertorneå kommun har kommunen och dess företagare bildat Övertorneå Utveckling AB som handlägger frågor rörande företagande och då även inom turism. Kiruna kommun finansierar personal och administration inom Kiruna Lappland som är turismnäringens gemensamma organ. För att främja turismen nämner en del aktörer även utbildningssatsningar inom turism, service och hantverk.

Eftersom Norrbottens framtida näringslivsutveckling starkt hänger samman med hur länets företag lyckas komma ut på större marknader ser Vägvisaren goda kommunikationer som avgörande. Detta kommer att behandlas under nästföljande rubrik.

6. Ökad tillgänglighet

6.1 Vägvisarens budskap rörande ökad tillgänglighet

Väl utbyggda och fungerande kommunikationer ses i Vägvisaren som en nödvändighet för att överbrygga de fysiska avstånden inom länet likväl som till andra regioner inom och utanför landet. Tillgängligheten ses som en nyckelfaktor för länets fortsatta utveckling. Vägvisaren uppmanar samtidigt till att värna om Norrbottens natur och miljö och inte stimulera kommunikationslösningar som ökar utsläppen av skadliga ämnen. Kommunikationer innefattar både den traditionella infrastrukturen i land-, sjö-, och luftkommunikationer men även informationsteknologin, IT. Vägvisaren vill förbättra både de traditionella och de nya formerna av kommunikation. Vägvisaren påpekar att Norrbotten är ett län som, med sina ofta långa avstånd, verkligen kan dra nytta av IT. Den största utmaningen inom detta område ser man i att förbereda och lära människor att använda informationsteknologin som ett verktyg. För att ge förutsättningar till människor, företag och organisationer att använda informationsteknologin krävs att samhället bygger upp en speciell infrastruktur för IT.

6.2 Respondenternas verksamhet för att öka tillgängligheten

Bolaget IT Norrbotten AB kan sägas vara länets storsatsning på informationsteknik. I detta på flera vis unika samarbetsprojekt har flera av länets aktörer gått samman. Dessa är aktörer från näringslivet (representerat av Norrbottens Handelskammare, Företagarna i Norrbotten och ALMI), kommunerna, landstinget, länsstyrelsen och Luleå tekniska universitet. Bolaget har cirka 160 mkr till förfogande fram till år 2000. Verksamheten bedrivs genom ett flertal projekt som exempelvis länsnätet med ISDN (en digital telefonförbindelse) till alla skolorter i länet och höghastighetsnät till huvudorten i varje kommun. Alla barn och ungdomar ska ges möjlighet att arbeta med IT i skolan. Medborgarkontor är ett annat projekt via IT Norrbotten som syftar till att ge norrbottningarna bättre samhällsservice och möjligheter till kommunikation med offentlig verksamhet.

Många av länets aktörer har i sin verksamhet satsat på att bygga ut kommunikationsnäten. Exempelvis nämner Arvidsjaur att man stöttat byautvecklingsprojekt där vissa byar förses med ISDN ledningar. Vissa organisationer har byggt upp och/eller byggt ut databaser rörande den egna verksamheten. Exempelvis har Vägverket (på regeringsuppdrag) startat uppbyggnaden av en nationell Vägdatabas som kan anses vara en grund för fortsatt utveckling av till exempel väginformation i glesbygd. På Internet deltar länets kommuner och myndigheter gemensamt i Norrbotten Direkt. Där återfinns en mängd information bland annat om evenemang och verksamhetsområden i de olika kommunerna, länsstyrelsen och landstinget. Många av respondenterna nämner även IT-utbildning (exempelvis på Datortek) som frekvent förekommande internt och externt i organisationerna.

Självfallet har det även bedrivits en mängd verksamheter inom de traditionella land-, sjö- och luftkommunikationerna i länet. Detta kan till viss del sägas hänga ihop med informationsteknologin. Vägvisaren skriver att det krävs nära anslutningsmöjligheter via flyg för att länet fullt ut ska kunna nyttja IT i näringslivsutvecklingen. Även med avancerad informationsteknologi behövs det personliga mötet och varor behöver förflyttas. Rörande luftkommunikationerna framhåller bland annat länsstyrelsen arbetet för Kallax fraktflygplats. Andra exempel här är satsningen på Arvidsjaur flygplats och flygfältet i Pajala.

Angående landkommunikationerna beskrivs verksamhet för att förbättra järnvägar och vägar. Eftersom Sverige har olika spårvidder jämfört med Finland och Ryssland har Banverket installerat en spårviddsväxlare för provdrift och utveckling i Haparanda. Vägvisaren har just detta som en särskilt viktig punkt för att förbättra kommunikationerna. Flera respondenter nämner arbete och planering för Botniabanan. Det pågår även en utredning om en eventuell pendeltågstrafik mellan Luleå och Boden samt satsningar för Inlandsbanans utveckling.

En annan punkt som Vägvisaren tar upp för att förbättra kommunikationerna i länet är vikten av att förbättra bärigheten på inlandsvägarna. Vägverket skriver att de längs länets vägar från inland till kusten gjort stora satsningar och därigenom ökat bärigheten från 51 till 60 ton, vilket innebär att lastkapaciteten har höjts med ungefär 30%. Vägverket skriver vidare att länet har relativt goda kommunikationer på väg men att de lågtrafikerade belagda vägarna liksom grusvägarna är i mycket dåligt skick. Övertorneå kommun är mycket kritisk till att de tillsammans med Haparanda och Pajala kommun inte får gehör för deras gemensamma krav att klassa upp väg 400 till åtminstone riksväg.

7. Öppenhet mot omvärlden

7.1 Vägvisaren budskap rörande öppenhet mot omvärlden

”Den kanske mest påtagliga förändringen av vårt samhälle under de senaste tio åren är den allt snabbare internationaliseringen. Vi blir mer och mer beroende av vad som sker runt omkring oss” skriver Vägvisaren under detta avsnitt. (sid 44) På grund av internationaliseringen måste Norrbotten idag lösa många frågor i samverkan med andra länder och på så vis både dra fördel av andras kunskaper och erfarenheter likväl som att själv dela med sig. Internationellt samarbete anses stimulera, förnya och utveckla länet inom många områden, exempelvis rörande kultur, utbildning, forskning och företagande. Vägvisaren betonar därför vikten av att Norrbottens aktörer är öppna för att samarbeta med andra. Detta gäller såväl inom Barentsregionen och EU som med övriga delar av världen. De områden som omfattas av Barentssamarbetet är Lapplands län (i Finland), Nordlands/Troms/Finnmars fylken (i Norge), Arkangelsk och Murmansk Oblasi, republiken Karelen (i Ryssland) och Norrbottens län. En nackdel med internationaliseringen är att vägen till beslut kan bli mer komplicerad. Därför ses det som viktigt att Norrbotten tidigt bevakar sina intressen i de olika nationella och internationella beslutsprocesserna.

7.2 Respondenterna verksamhet för att främja öppenhet mot omvärlden

Respondenterna beskriver en mängd samarbetsformer inom framför allt Barentsregionen och EU. Även en del exempel ges på övrigt samarbete över nationsgränserna. Det omfattande officiella Barentssamarbetet spelar självfallet stor roll för samarbetet i Barentsregionen. Vidare nämner vissa aktörer speciellt Murmanskkontoret, projektet Bottenviksbågen, Nordkalotträdet, Interreg Barents och Barentsvägföreningen. Andra exempel är Barents Mediauniversitet, projektet Bröderna Karamazov i Överkalix kommun, ALMIs projekt för att öka samarbetet mellan företag i regionen och Eurocity jobbcenter i Haparanda. Jobbcentret samarbetar med arbetsförmedlingar i Sverige och Finland och förstärker arbetsförmedlingarna med kontakter över nationsgränserna. Eurocity

jobbcenter informerar om arbets- och studiemöjligheter på båda sidor av gränsen, Nordkalotten, Norden samt EU. Norrbottens läns landsting och vissa bildningsförbund skriver om verksamhet inom det kulturella området rörande Barentsområdet. Exempel här är projekten Dans i Barents, Litteratur i Barents samt utställningen om "Vårt Barents - det gemensamma arvet". Landstinget har på kulturområdet antagit särskilda bilaterala samarbetsavtal med Arkangelsk och Murmansk Oblasi (som alltså ingår i Barentssamarbetet).

Vägvisaren skriver att det för att länet ska ta tillvara de möjligheter som EU kan ge är särskilt viktigt att satsa på ett Norrbottenskontor i Bryssel. Norrbotten har idag tillsammans med Västerbotten etablerat Brysselkontoret North Sweden. Det är ett samverkansprojekt mellan Norrlandsfonden, länsstyrelserna, landstingen och Kommunförbunden i Norrbotten och Västerbotten. Syftet med verksamheten är att öka regionens aktiviteter inom ramen för EU-medlemsskapet. Detta bland annat genom information, program- och projektbevakning samt interregionalt nätverksbyggande.

Norrbotten har ingått ett samarbets- och vänregionavtal med Lorraine vilket innefattar en rad samhällsområden. Landstinget är aktiv medlem i Assembly of European Regions (AER) som är en oberoende intresseförening för regioner som syftar till att ta tillvara regionernas intressen samt stimulera utbyte mellan regioner i Europa. Ett Carrefour-kontor har etablerats i länet. Carrefour är ett nätverk som Europeiska kommissionen har initierat för att stärka den regionala utvecklingen på landsbygden. En hel del verksamhet har bedrivits rörande strukturfonderna och aktörerna nämner en mängd EU-projekt. Många av dessa innebär samarbete med andra EU-länder. Exempel här är pilotprojekt för arbetslösa över 40 år i samarbete med Storbritannien, Holland och Österrike och pilotprojekt för arbetslösa kvinnor i samarbete med Italien. Det senare syftar till att lyfta fram och stärka kvinnors förutsättningar på arbetsmarknaden genom konkreta affärsprojekt inom handel och teknikutbyte med Italien, skapade av det lokala näringslivet utifrån dess egna behov.

Gällande internationellt utbyte och samarbete har bland annat länsstyrelsen medverkat i framtagning av ett internationellt handlingsprogram. Flera kommuner nämner samarbetet med sina vänorter. Inom kultursektorn sker ett visst utbyte exempelvis bedriver Norrbottensmusiken utbyte med International Association of Jazz Educators i USA. Projekt i samarbete med SIDA förekommer exempelvis inom studieförbunden. Luleå tekniska universitet, Centek och Vårdhögskolan har ett stort antal

samarbetsprojekt inom såväl Barents, EU och övriga länder (i form av till exempel studentutbyte, utbildningsavtal, nätverk, konferenser och seminarier). Även naturbruksskolorna har studentutbyten.

8. Bevarad och förbättrad miljö

8.1 Vägvisaren syn på miljön

Vägvisaren lyfter fram de stora naturvärden som finns i Norrbottens fjällvärld, skärgård, älvar, odlingslandskap, skogs- och myrområden. Dessa ses som mycket viktiga för norrbottningarnas livskvalitet. Ett självklart mål att arbeta för är att den goda miljön i vid mening förblir en av Norrbottens attraktionsfaktorer. Vägvisaren vill även att länet ska bli ett föredöme i fråga om kretsloppstänkande och ett gott exempel på ett miljövänligt samhälle. Det är viktigt att Norrbotten vårdar och skyddar sin unika natur. All verksamhet i länet måste utvecklas på naturens villkor. Detta gäller speciellt turismen som Vägvisaren skriver ”lånar” de finaste delarna av Norrbotten (sid 58). Det är även viktigt att använda länets energitillgångar mer miljövänligt. Här skriver Vägvisaren att länet ska bli bättre på att utveckla fasta och flytande biobränslen som kommer från skogen, jordbruket, industrin och hushållen. Detta kan minska oljekonsumtionen vilket minskar koldioxidutsläppen vilket i sin tur bromsar växthuseffekten. Vägvisaren tar ställning för ett bevarande av Norrbottens outbyggda älvar och mot en lagring av utbränt kärnbränsle i länet.

Vägvisaren tar även upp kopplingen mellan miljö och hälsa och vill att vi ska förbättra folkhälsan i Norrbotten genom ökade kunskaper om sambandet mellan miljö och hälsa/ohälsa. Detta utan att glömma bort att människans hälsa och välbefinnande i mycket hög grad påverkas av levnadsvanor och sociala förhållanden. Vägvisaren betonar därför att det är viktigt med ett målmedvetet folkhälsoarbete på bred front i hela samhället.

8.2 Respondenternas verksamhet för miljön

Norrbottens aktörer har bedrivit en mängd verksamheter för att skydda och vårda länets natur och skapa ett miljövänligt samhälle. Många kommuner nämner arbetet med Agenda 21 och att de är Ekokommuner. Arjeplog genomför ett miljöanpassat turismprojekt, vilket är helt i linje med

Vägvisarens betoning av att anpassa turismen så att skador inte uppstår i känsliga miljöer. Även Turistrådet arbetar för att skapa en långsiktigt hållbar turism. Länsstyrelsen har verkat för tillkomsten av världsarvet Laponia och bedriver vård av nationalparkerna. Man har även initierat miljöprogrammet "Miljö 2000".

Luleå kommun skriver att de har verkat för miljöcertifieringar inom näringslivet vilket även specifikt framhålls i Vägvisaren. Kalix kommun nämner att de har stimulerat företag till miljörevision. Vägverket har i samverkan med länsstyrelsen, landstinget och kommunerna arbetat fram ett regionalt miljöprogram för Vägverkets norra region. I enlighet med detta arbetar Vägverket bland annat med kretsloppsanpassad väghållning, biologisk mångfald och skydd av mark och vatten. Tornedalsrådet skriver att de kämpar för att bevara naturlaxen i Torne- och Muonioälvarna. Länsarbetsnämnden och AMU framhåller flera ALU-projekt med exempelvis landskapsvårdande röjningar (slyröjning, rensning av stränder med mera) och utbildning. Som exempel på det senare har arbetslösa fått gå en miljökunskapskurs på universitetet för att sedan bli miljöinformatörer. Ett annat ALU-projekt innebär att miljöinformatörer i kommunerna besökte skolor, arbetsplatser med mera. Vägvisaren talar också om att det är viktigt att sprida information om länets värdefulla natur.

Rörande arbetet med att stärka folkhälsan i länet intar självfallet Norrbottens läns landsting en central roll. Vårdhögskolan är också viktig här. Landstingets hela verksamhet är inriktad på att stärka välfärden i länet. Hälso- och sjukvården arbetar parallellt med förebyggande, behandlande och rehabiliterande insatser och kan på så vis bidra till lägre ohälsotal. Landstinget deltar även i lokala hälsoråd och i en länsarbetsgrupp som arbetar med program för bland annat studier av miljörelaterad ohälsa i Norrbotten. Detta i enlighet med Vägvisaren som skriver att det för att förbättra folkhälsan är särskilt viktigt att stimulera forskning om sambanden mellan yttre miljöfaktorer och folksjukdomar. Ett flertal projekt rörande allergi och miljöfrågor inom skola och daghem har också genomförts.

Även andra aktörer skriver om verksamhet för att förbättra folkhälsan. Exempelvis framhåller Haparanda kommun Hälso och trygghetsrådets arbete, Tornedalsrådet nämner ett antidrogprojekt i Tornedalen och studieförbunden har en mängd kursverksamhet rörande hälsa, livskvalitet och värnandet om natur och miljö.

För att använda energitillgångarna mer miljövänligt beskriver flera av kommunerna en utbyggnad av fjärrvärme vilket ger en minskad oljeanvändning. I Luleå finns en biobränslefabrik vilket är helt i linje med Vägvisarens uppfattning om att det är viktigt att utveckla biobränslen. Skogsvårdsstyrelsen har rådgivning i biobränslefrågor.

9. Inför Norrbottens fortsatta utveckling

De områden där aktörerna ser det som speciellt angeläget med ytterligare arbete för länets utveckling stämmer väl överens med Vägvisarens fyra första huvudområden: tydligare regional identitet (och utifrån detta samverkan för länets bästa), bästa möjliga kompetens, livskraftigt näringsliv och ökad tillgänglighet.

Framför allt är det frågor inom Vägvisarens områden för bästa möjliga kompetens och livskraftigt näringsliv som tas upp. Respondenterna betonar nästan samstämmigt vikten av att länet arbetar vidare inom områdena för utbildning och företagande. Satsningar på utbildning och kompetens ses som ett medel för att få ett starkt och diversifierat näringsliv i länet, vilket i sin tur ger tillväxt och sysselsättning. Det ses som viktigt att främja entreprenörskap och utveckla företagens förmåga till innovationer och produktförnyelse. En del aktörer framhåller att det behöver arbetas mer med att förändra attityder både till utbildning och företagande. Några aktörer nämner vikten av att marknadsföra en positiv bild av Norrbotten som exempelvis länets höga industriella kunnande och framgångar inom idrotten.

Eftersom Norrbotten är ett glest befolkat län med långa avstånd inom länet och till företagens marknader utanför länet ses väl fungerande kommunikationer som speciellt angeläget bland aktörerna. Detta gäller såväl informationsteknologin som de traditionella kommunikationerna. Respondenterna talar också om betydelsen av att förbättra länsarbetet. Ytterligare samordning och koordinering av de resurser som används för att utveckla länet verkar, att bedöma av respondenternas svar, behövas. Vissa är här mycket kritiska. En respondent skriver som exempel: ”Dålig samordning mellan länsorganisationerna. Fortfarande gör alltför många samma sak. Dålig resursanvändning.” En annan skriver att Vägvisaren egentligen inte har någon betydelse så länge man på högsta politiska nivå i regionen inte kommer överens och förutsättningslöst jobbar för att utveckla länet.

En respondent betonar vikten av att se vad man ”får ut” i förhållande till det omfattande, både tidsmässigt och ekonomiskt, arbete som lagts ned i framtagandet av Vägvisaren. Flera respondenter

påpekar att Vägvisaren var allmänt hållen och att det nu är viktigt att gå vidare och ta djupare diskussioner om utvecklingslinjer i länet. Så sker också i det nuvarande arbetet med tillväxtavtalet.

Vägvisarens ofta allmänna karaktär och avsaknad av tydlig ansvarsfördelning har gjort uppföljningsarbetet besvärligt. En tydlig målformulering är självfallet enklare att utvärdera än en mer allmänt hållen. En länsutvecklingsstrategi implicerar till sin karaktär en övergripande nivå, vilket dock inte motsätter en tydligare ansvarsfördelning än vad som har varit fallet med Vägvisaren. Rörande aktörernas verksamhet i förhållande till Vägvisarens handlingsprogram är det oklart i vilken mån Vägvisaren påverkat. Utifrån denna undersökning vet vi inte riktigt vad som pågick redan före Vägvisaren och vad som kan sägas vara inspirerat av Vägvisaren. En respondent uttryckte det som att det är svårt att veta vad som är "hönan och ägget" eftersom synpunkter från planeringsprocessen i exempelvis kommunen framförts till strategiarbetet.

Även om det är svårt att uttala sig om Vägvisarens betydelse för tillkomsten av enskild verksamhet så kan det antas att processen fram till den färdiga produkten bland annat genom sitt nätverks- och debattskapande har haft betydelse för flera aktörer. Det vore intressant att närmare undersöka ifall aktörernas samarbete fram till Vägvisaren lett till några konkreta utfall i sig och vilka dessa i sådana fall är. Även några mer djupgående fallstudier av hur Vägvisaren använts i exempelvis en kommuns verksamhet skulle vara värdefullt som komplement till denna mer övergripande studie.

Enkät angående Vägvisaren (slutprodukten för Strategi 95)

Frågorna behandlar tre olika aspekter av Vägvisaren. Dessa är Vägvisaren som produkt, Vägvisarens ställningstaganden om verkligheten samt dess handlingsprogram. De flesta frågorna kan besvaras oberoende om Du känner till Vägvisaren eller inte. Om platsen inte räcker till för att besvara frågorna går det bra att fortsätta på papprets baksida.

1) Jag som svarar på frågorna arbetar på _____ som

Nu följer ett antal frågor om Vägvisaren som produkt:

2) Känner Du till Vägvisaren (slutprodukten för Strategi 95)?

- Ja
- Nej

Om Du inte känner till Vägvisaren, var vänlig och fortsätt till fråga nummer 12.

3) Har Du läst den?

- Ja, hela eller i stort sett hela
- Ja, delvis
- Nej

4) Hur kom Du först i kontakt med Vägvisaren? _____

5) Har ni använt er av Vägvisaren i Din kommun eller organisation?

- Ja
- Nej
- Vet ej

Om Du svarade nej eller vet ej på fråga 5, var vänlig fortsätt till fråga nummer 9.

6) *I vilket/vilka sammanhang och på vilket/vilka sätt har ni använt er av Vägvisaren?*

7) *Hur värderar Du Vägvisarens betydelse i Din kommun eller organisation? 1 står för ingen betydelse och 5 för stor betydelse.*

1 2 3 4 5

8) *På vilket/vilka sätt har den haft betydelse?* _____

9) *I samband med Vägvisaren gjordes även tjugo fördjupningsrapporter om exempelvis II. Har Du tagit del av dessa?*

- Ja, alla/de flesta
- Ja, vissa
- Nej

Vägvisarens ställningstaganden om verkligheten behandlas i följande tre frågor:

10) *I Vägvisaren görs ett antal ställningstaganden om verkligheten. Hur tycker Du att dessa stämmer överens med dagens situation?*

- Bra
- Mindre bra
- Dåligt
- Vet ej

Om Du svarade bra eller vet ej på fråga 10, var vänlig fortsätt till fråga nummer 12.

11) På vilket/vilka sätt stämmer inte ställningstagandena överens med dagens verklighet?

12a) Vägvisaren innehåller sex utvecklingsområden för Norrbotten: tydligare regional identitet, livskraftigt näringsliv, bästa möjliga kompetens, ökad tillgänglighet, öppenhet mot omvärlden samt bevarad och förbättrad miljö. Är det något område Du saknar? Om ja, vänligen specificera.

Ja _____

Nej

12b) Är det något av de sex utvecklingsområdena som Du tycker minskat i relevans och som inte längre bör vara med bland de andra? Vilket/vilka?

Ja _____

Nej

Följande frågor behandlar Vägvisarens handlingsprogram. Var vänlig och ge exempel inom de områden där verksamhet bedrivits i Din kommun eller organisation efter 1995. Lyft gärna fram sådant som Du bedömer har haft störst betydelse.

Obesvarade frågor tolkas som att det inte bedrivs någon verksamhet på dessa områden.

13) I Vägvisarens första utvecklingsområde betonas den regionala identitetens betydelse för norrbottningarnas självkänsla. Vänligen ge exempel från ert verksamhetsområde som bidrar till att förstärka den norrbottniska identiteten. _____

14) Vad är det viktigaste ni gjort för att föra ut en rättvisande bild av Norrbotten?

15) Kan Du ge några exempel ur er verksamhet som syftar till att ta tillvara kvinnors kompetens? _____

16) Några exempel på åtgärder för att tillvarata ungdomars kompetens? _____

17) "Vi ska skapa ett bättre företagsklimat och ta tillvara de möjligheter som finns i vårt län", står det i Vägvisaren. Vilka insatser har ni i er verksamhet vidtagit för att stimulera och stärka..

a) Norrbottens speciella fördelar i näringslivet? _____

b) turistnäringen? _____

c) företagande och kreativitet? _____

18) Vägvisaren betonar ett livslångt lärande som utgår från Norrbottens och norrbottningarnas behov. Var vänlig ge exempel ur ert verksamhetsfält på vad som gjorts för att utbildningen ska bli lättare att nå och anpassad efter Norrbottens behov?

19) Vad har ni huvudsakligen genomfört för åtgärder för att skapa bättre samverkan mellan näringsliv och utbildning? _____

20) Vilka åtgärder är de viktigaste ni har vidtagit för att främja forskning och utveckling?

21) Vägvisaren visar också på vikten av att satsa på goda kommunikationer. Detta gäller såväl den traditionella infrastrukturen som de möjligheter som informationsteknologin ger. Var vänlig och ge exempel ur ert verksamhetsområde som bidrar till att norrbottningarna lär sig använda informationsteknologin (IT)? _____

22) Vilka är de viktigaste åtgärderna ni genomfört för att få en bra infrastruktur inom informationsteknologin? _____

23) Vad har ni huvudsakligen gjort för att förbättra land-, sjö- och luftkommunikationerna i länet? _____

24) Vägvisaren beskriver vikten av öppenhet och samarbete för länets utveckling. Denna samverkan är viktig på flera olika nivåer. Var vänlig och ge exempel ur er verksamhet som bidrar till att stimulera samarbetet inom:

a) Norrbotten (mellan olika kommuner, myndigheter och företag) _____

b) Barentsregionen _____

c) EU _____

d) övrigt internationellt samarbete _____

25) "Vi ska vara rädda om vår miljö- den är en unik tillgång" kan vi läsa i Vägvisaren. Var vänlig och ge exempel ur er verksamhet som bidrar till att vårda och skydda Norrbottens unika natur. _____

26) Några exempel på vad ni gjort för att Norrbotten ska bli ett miljövänligt samhälle? _____

27) Vilka åtgärder är de viktigaste ni har vidtagit för att Norrbotten ska använda sina energitillgångar mer miljövänligt? _____

28) Kan Du ge några exempel ur er verksamhet på åtgärder genomförda för att förbättra folkhälsan i Norrbotten? _____

29) Har ni genomfört några ytterligare åtgärder som kan bidra till Norrbottens utveckling men som inte täckts in av dessa frågor? Om ja, vänligen specificera.

Ja _____

Nej

30) Inom vilka områden anser Du att det är speciellt angeläget med ytterligare arbete och åtgärder för Norrbottens utveckling? _____

31) Är det någonting Du vill tillägga rörande Vägvisarens handlingsprogram som inte framkommit i frågeformuläret?

Tack för Din medverkan!

Enkätrespondenter

Arvidsjaur kommun

Övertorneå kommun

Arjeplogs kommun

Bodens kommun

Gällivare kommun

Pajala kommun

Kiruna kommun

Överkalix kommun

Jokkmokks kommun

Piteå kommun

Älvsby kommun

Haparanda kommun

Kalix kommun

Luleå kommun

Norrbottens läns landsting

Länsstyrelsen i Norrbottens län

Länsarbetsnämnden

Vägverket

SJ/Banverket

Sjöfartsverket

Luftfartsverket

Skogsvårdsstyrelsen

AMU-gruppen

ALMI

Lantmäteriet/Metria

Tornedalsrådet

Turistrådet

Hushållningssällskapet
Institutet för ungdom och framtid
LTU
Vårdhögskolan
Centek
SAF
Företagarnas Riksorganisation
Norrbottnens Handelskammare
LRF
LO-distriktet
SIF
KFUK-KFUM studieförbund
NBV
TBV
Studieförbundet vuxenskolan
Studieförbundet
Sveriges kyrkliga studieförbund
SISU
Studieförbundet Medborgarskolan
Frikyrkliga studieförbundet
ABF
Moderaterna i landstinget
Socialdemokraterna i landstinget
Vänsterpartiet i landstinget
Folkpartiet i landstinget
Centerpartiet i landstinget
Norrbottnens sjukvårdsparti

Totalt 54 stycken

